

บทที่ 4

ลักษณะไวยากรณ์และประเภทของนิพนาน

ลักษณะของนิพนาน

จากการศึกษาวรรณกรรมชุดธรรมโภษแขงพุทธาลภิกชุ พолжะสรุปลักษณะของนิพนานได้ดังนี้

นิพนานเป็นลิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ปราศจากเหตุ-ปัจจัยปรุงแต่ง ไม่เกิด-ดับ ไม่แก่ ชรา อาพาธ ไม่มีเบื้องตน ไม่มีเบื้องปลาย ไร้ขอบเขต มีอยู่ในทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ เป็นความว่างอย่างยิ่ง เป็นลิ่งที่ประณีตยิ่ง สับระงับยิ่ง เป็นลิ่งที่ดับตัณหา รากะ อุปaga และสังขารทั้งปวง

ลักษณะของนิพนานตั้งกล่าวว่า ^{นี่} เห็นได้จากคำอธิบายของพุทธาลภิกชุหลายแห่ง เช่น "นิพนานเป็นอัลังขัตธรรม เป็นธรรมชาติอันสูงสุด ธรรมชาติล้วนนี้ไม่ต้องเกิดขึ้น ไม่ต้องเปลี่ยนแปลง ไม่ต้องดับไป ไม่ต้องอาศัยอะไรเป็นเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ประคับประคอง นิพนานจึงเป็นนิรันดร์"¹

"นิพนาน คือลิ่งที่ไม่ได้โดยปราศจากเหตุ"²

"นิรันดร์เป็นลักษณะของนิพนาน"³

"นิพนานอันเป็นอมฤตนั้น มีอยู่ทุกสถานไม่จำกัดปริมาณในล้วนขนาด มีอยู่ทุกเวลา ทุกกาลทุกเมื่อ"⁴

¹ พุทธาลภิกชุ. ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าทิพธนวิชทควรทราบ. 2528.

หน้า 133.

² พุทธาลภิกชุ. ชั่นนุ่มปานสักถ้าชุดพุทธธรรม. 2530. หน้า 399.

³ พุทธาลภิกชุ. พระพุทธคุณบรรยาย. 2524. หน้า 102.

⁴ พุทธาลภิกชุ. แหล่งเดิม. หน้า 399.

"นิพพานเมื่อยู่ในฐานะ เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง แต่มันไม่มีข้อบกพร่อง และไม่ต้องการอาศัยกินเนื้อที่ ไม่ขึ้นอยู่กับการล่วงไปของเวลา หรือไม่เกี่ยวข้องกับกาลเวลาแต่อย่างใด ลักษณะเป็นตัวของตัวเองชนิดหนึ่ง ไม่เหมือนอะไร ๆ ในโลก แต่เป็นที่ดั้งของโลก"¹

...นิพพานเป็นอสังขะ คือ ไครสร้างขึ้นไม่ได้มันเมื่อยุ่งโดยธรรมชาติ จะนั้นเราทำได้อย่างมากก็เพียงแต่ว่า ทำให้มันประกาย ทำให้มันแจ้ง โดยเอาของที่บังหน้าออกเสีย มันก็จะแจ้งประจักษ์ต่อสิ่งนั้น ซึ่งมีอยู่ตลอดเวลา... อสังขะเท่านั้นเท่าที่จะเกี่ยง หรือมีอยู่ตลอดเวลา หรือไม่เปลี่ยนแปลง...²

"อสังขะไม่มีอายุ ไม่มีข้อบกพร่อง ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีเบื้องปลาย"³

"อสังขะธรรมไม่มีการเกิดขึ้น ไม่มีการเป็นอยู่ ไม่มีการแก่ชรา ไม่มีการตาย"⁴

"นิพพานเป็นของไม่มีอาพาธ"⁵

...นิพพาน คือ "ป่าช้าของลัษชารหั้งหลาย" เป็นที่เข้าไปสูงของลัษชารหั้งหลาย ทรงตัวมันเองอยู่ได้โดยไม่ต้องมีอะไรมีรับรู้ ไม่ต้องมีอะไรมีช่วยหรือปรุงแต่ง เป็นอนันตชีพ ซึ่งไม่ต้องมีการเกิด การดับหรือการตาย การมาหรือการไปในตัวมันเอง แต่คงมีตัวมันเองอยู่ได้ โดยไม่ต้องมีการทรงตัว หรือมีการเป็นชนิดที่เป็นความเหลว วைน ซึ่งเป็นการแบบตัวเอง หรือแบบความมีความเป็นของตัวเองไว้ ดังเช่น ที่สรรพลัษชารหั้งหลายกระทำอยู่ (นิพพาน) จึงเป็นความสูงสูงเจียบจากความดับแอบวุ่นวายโดยเด็ดขาด ซึ่งเมื่อจิตใจเข้าถึงแล้ว ย่อมรู้สึกความสุข อันไม่เคยพบเห็นมาก่อน และสูงสุดเด็ดขาดเพียงเท่านั้นเอง...⁶

¹ พุทธาสภิกขา. ตุลาการิกธรรม เล่ม 1. 2517. หน้า 205-206.

² พุทธาสภิกขา. พุทธจาริยา. 2517. หน้า 134.

³ พุทธาสภิกขา. แหล่งเดิม. หน้า 476.

⁴ พุทธาสภิกขา. ชุมนุมปารวุกถาชุดพุทธธรรม. 2530. หน้า 177.

⁵ แหล่งเดิม.

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 169.

...ถ้าจะมีสิ่งที่เป็นนิรันดร เป็น Eternity นั่งก็ต้องเป็นธรรมชาติฝ่ายอสังข垮 คือสัจธรรมที่เป็นความจริงที่จะดับทุกชีวิ ถ้าใครเข้าถึงเมื่อไรเป็นดับทุกชีวิได้ สิ่งนั้นรออยู่ทุกเมื่ออยู่ในที่ทุกแห่ง นอกจากจะเป็นอนันตากลลแล้ว ยังเป็นอนันตเทลล คือในที่ทั้งปวงด้วย ทำที่ไหน เมื่อไร เป็นพนเมื่อนั้น จะอยู่กี่มีนปี กี่แสนปี กี่ล้านปี หรือกี่ปีก็ตาม

สิ่งที่จะเป็นอนันตากล อนันตเทลล สำหรับพุทธศาสนา³คือธรรมะฝ่ายอสังข垮 หรือที่เราชอบเรียกโดยสมมุติว่า นิพพานคือเดนเป็นที่ดับของกิเลส ของลังชาต ของความทุกชีวิ...¹

...เอต สนุต เอต ปฏีติ - สิ่งนั้นลงบรรพัน สิ่งนั้นละ เอียดประณิต
ยกิฟ สพุลงุชารสมโภ - สิ่งนั้นคือการลงบรรพันแห่งลังชาตทั้งปวง
สพุปธิ ปฏิบูนสุสุคโภ - การลัดเสียได้เชิงอุปถัธหรือของหนักหั้งปวง
ศดุหกุช โย - ความลินต์หมาย
วิราโโค - การคลายความยืดถือเสียได้
นิโรโโค - ความดับแห่งความยืดถือเสียได้
นิพพาน นั่นคือ นิพพาน...²

ไวนันช่องนิพพาน

ไวนันคือ "คำที่มีรูปต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกัน"³ ไวนันช่องนิพพาน คือคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับนิพพาน หรือคำที่ใช้แทนนิพพาน ไวนันช่องนิพพานมีอยู่มากมาย พุทธาสภิกชุ อธิบายว่า

¹ พุทธาสภิกชุ. ตุลาการิกธรรม เล่ม 1. 2517. หน้า 597.

² พุทธาสภิกชุ. สังนิษากของโลก. 2531. หน้า 333.

³ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 753.

...ถ้าดูโดยไวยพจน์ คือคำที่แทนชื่อกันได้ สำหรับคำว่า นิพนานก็มีใช้อยู่มาก มาก จนนับถูกได้สัก 100 คำ เท่านั้นจะได้... ที่พูดถังกันอยู่่เช่น "ศิริวัลัย" (ที่อยู่ ของความเย็น ที่ที่ไม่มีกิเลส) "อมตนคร" "อมตมหานคร" (นครที่ไม่มีความตาย นครที่ไม่ตาย) "ศิริโภภลสถาน" (สถานที่เย็นและหลุดพ้น หลุดพ้นพระเย็น) "สัพพทุกชนิลสรณะ" (เป็นที่ออกไปจากทุกชั้นปวง ออกไปเสียจากทุกชั้นปวง) "ทุกชั้นตะ" (ที่สุดแห่งความทุกชั้น)...¹

เนื่องจากไวยพจน์ของนิพนан จะมีอธิบาย "นิพนан" ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอยู่ เช่น การเข้าใจไวยพจน์ของนิพนันจึงช่วยให้เราเข้าใจลักษณะ นิยาม ความหมาย และ ไวยพจน์ของนิพนันเองเพิ่มขึ้น

จากการศึกษาวรรณกรรมชุดธรรมโภษที่ของพุทธศาสนาสกิกข พบคำไวยพจน์ของนิพนัน ปรากฏอยู่หลายแห่ง ในลักษณะอธิบายหรืออ้างถึงประมวลได้ดังนี้²

ไวยพจน์ของนิพนัน ที่ปรากฏในวรรณกรรมชุดธรรมโภษที่ของพุทธศาสนาสกิกข (เรียง ลำดับตามอักษรบาลี)

อชระ (ไม่แก่)

นิโรธ (ดับ เย็น)

อันตะ (ไม่มีสิ่งสุด)

นิสสรณะ (เครื่องนำออก)

อนิยะ (ไม่มีความลำบาก ไม่มีทุกชั้น)

ปฏิโนสัตตค์ (สัตตคืน)

อนุตระ (สูงสุด)

ปรัม (สูงสุด)

¹ พุทธศาสนาสกิกข. ราชภ. 2527. หน้า 411-412.

² ประมวลจากวรรณกรรม ชุดธรรมโภษที่ของพุทธศาสนาสกิกขหลายเล่ม เช่น "ชุมนุม ปางสักถาชุดพุทธธรรม" "ชุมนุมล้ออายุ" "ธรรมะกับการเมือง" "นวกรานุสาสน์ เล่ม 1" "ปรัมตถสภាពธรรม" "พระพุทธคุณบรรยาย" "ฟ้าสางระหว่าง 50 ปีที่มีส่วนโภกช์ ตอน 2" "มาชนูชาเทศา เล่ม 1" "เยาวชนกับศีลธรรม" "ราชภ. 2527" "ลันท์สแลตพธรรม" "อะไรคืออะไร" เล่มที่ปรากฏมากที่สุดคือ "ปรัมตถสภាពธรรม" หน้า 189-214.

อุมตะ (ไม่ต้าย)	ปรมลันติ (ส่งบยิ่ง)
อุมสา (เป็นจริง)	ปرمตตะ (มีอรรถะลักษณ์)
อรหันต์ (ไกลกิเลส ไกลทุกข์)	ปาระ (ผึ้งโน้น)
อริยะ (ประเสริฐ)	บริสุทธิ (บริสุทธิ์ยิ่ง)
อโรมะ (ไม่มีโรค)	ແລະ (ที่ซ่อน ที่อาศัย)
อวิหิงสา (ไม่เบี้ยดเบี้ยน)	ໂລກຸຕຕະ (ເຫຼືອໂລກ)
อัลังชตะ (ไม่ปُรุงแต่ง)	ວິຫຼຸງຢາຍ (ຮູ້ວິເສີມ)
อิสระ (เป็นใหญ่)	ວິວງວົງ (ຫຍຸດ ຈບ)
อุดมະ (อุดม)	ວິນຸດຕີ (ຫລຸດພັນ)
ເຂມະ (ເກມມ)	ວິරາສະ (ไม่ຍິດຕິດ)
ດຄາ (เป็นอย่างนั้น)	ວິເວກ (ສົງ ສັດ)
ທິວ (รุ่งเรือง)	ວິສັງຫາຣ (ไม่ปُรุงแต่ง)
ທິປ (ເກາະ ທິຟິ່ງ)	ວິສຸກົຫົ (ບວິສຸກົຫົຍິ່ງ)
ທຸກຂອນຕະ (ທີ່ສຸດຂອງຄວາມທຸກຂໍ)	ສັຈະ (เป็นจริง)
ນິຈະ (ເຖິງແທ້)	ລັນຕະ (ສົງບ)
ນີພານ (ດັບກີເລສ ດັບທຸກຂໍ)	ລັພທຸກຂົນສົຽມະ (ອອກໄປຈາກທຸກ໌)
ນີພຸດີ (ດັບເຢັນ ສົງບ)	គິນໂມກົກ໌ (ດັບ ເຢັນ ພັນທຸກ໌)
ນີຍານິກ (ນ້າອອກ)	គິວາລັຍ (ດັບເຢັນ ມົມດັກເລສ)
ນີຖຸກ໌ (ไม่มີທຸກ໌)	ສຸໜູດາ (ດັບ ວ່າງ)

ประเภทของนີພານ

จากการศึกษาวรรณกรรมชุดธรรมโภษของพุทธศาสนาลภากช พอจะแบ่งประเภทของนີພານได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. นີພານຫ້ວຽວ ได้แก่ นີພານที่ตັດກີເລສได້ຫ້ວຽວ แบ่งได้เป็น 2 ชนิด

1.1 ตั้งคณิพาน (นิพานประจวบHEMA) เป็นนิพานที่เกิดขึ้นโดยบังเอญ เพราะประจวบHEMAของเหตุปัจจัย จิตว่างจากกิเลสโดยบังเอญ

1.2 วิกขัมภานนิพาน (นิพานเพราะการบังคับไว้) เป็นนิพานที่เกิดขึ้น เพราะการชั่มบังคับกิเลสได้เป็นครั้งคราว จิตว่างจากกิเลสเพราะการบังคับเป็นครั้งคราว

2. นิพานจริง ได้แก่ นิพานที่ตัดกิเลสได้สมบูรณ์ลีนเชิง (สมุจฉานนิพาน) แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

2.1 สุปากิเลสนิพาน (นิพานที่มีอุปากิเหลือ) คือ นิพานที่เวหนายังไม่ดับเย็นลงนิท ได้แก่ นิพานของพระอรหันต์ที่ยังใหม่ ยังเสวยเวหนารามอยู่ รอระยะเวลา ที่จะเป็นอนุปากิเลสนิพาน

2.2 อนุปากิเลสนิพาน (นิพานที่ไม่มีอุปากิเหลือ) คือ นิพานที่เวหนาดับเย็นลงนิท ได้แก่ นิพานของพระอรหันต์ที่ไม่เสวยเวหนารามใด ๆ

มีคำอธิบายของพุทธทาสภิกขุบางแห่ง อธิบายถึงประเภทและลักษณะของนิพานในแต่ละประเภทดังกล่าว นี้ ดังนี้

...นิพาน คือ เย็น ...จะนั่นถ้ามันเย็นก็เรียกว่านิพาน ถ้าเย็นโดยประจวบHEMA หรือเย็นเอง เรียกว่า "ตั้งคณิพาน" เย็นเพราะบังคับกิเลสได้ เรียกว่า "วิกขัมภานนิพาน"...อาจจะเรียกนิพานชนิดนี้ว่า "นิพานชั่วคราว" หรือ "นิพานชั่วขณะ" นี่พวกหนึ่ง ที่นั่นยังมีกิเลสหนึ่งอาจจะเรียกว่านิพานแท้...¹

"นิพานชั่วคราว" เรียก "ตั้งคณิพาน" หรือ "วิกขัมภานนิพาน" ถ้านิพานจริง ก็เรียกว่า "สมุจฉานนิพาน" คือเต็ดชาดลงไป"²

¹ พุทธทาสภิกขุ. ลัณฑ์สเลตพธรรม. 2516. หน้า 56-57.

² พุทธทาสภิกขุ. ชุมนุมล้ออายุเล่ม 1. 2525. หน้า 387.

"นิพพานที่ยึดหด รุกไล่กันอยู่กับวัญญูสังสารนั้น เป็นตังค์คันพาน หรือวิขัมภาน นิพพาน คือชั่วคราวเพราะประจำวนเหมาะ หรือเพราะสามารถบังคับได้ในขณะนั้น"¹

...แม้นิพพานแท้ก็ยังแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นที่เป็นพระอรหันต์ พระอรหันต์นั้นเรียกว่า วันนิพพานแท้ถึงที่สุดทั้งนั้น แต่ว่าพระอรหันต์ที่แรกเป็นท่านเพียงแต่หมดกิเลสล้วนเชิงแต่ว่าร่างกายของท่านเปลี่ยนตามไม่ทัน ฉะนั้นท่านยังมีความรู้สึกในเวทนาต่าง ๆ บางคราวเวทนาจะเป็นของร้อนลำไหรับท่าน คือรู้สึกเจ็บปวดแสบสาหัส ทันทរมาณทั้งที่เป็นพระอรหันต์แล้ว เวทนานั้นยังเป็นของไม่เย็นอยู่ก็มี ทันต่องพระอรหันต์ที่อยู่ไป ๆ และจะเป็นเวลาเท่าไรก็ไม่แน่ แต่ว่ามันเปลี่ยนหมุดจนกระทั้งว่าเวทนาไม่มีทางที่จะร้อนขึ้นมาอีก แม้ว่าที่จะเอาชีวิต ในบาลีเรียกพระอรหันต์ที่แรกเป็นเวทนายังไม่เข้ารูปนี้ว่า "อนุปากิเลสสนิพพานชาตุ" ท่านได้นิพพานชาตุชนิดที่ยังมีเชื้อเหลืออยู่ ท่านยังจะต้องผจญกับเวทนาที่เป็นทุกษ์ ทันต่องมาท่านอยู่เห็นอ่อนใจของเวทนา ไม่มีอะไรที่ทำให้เป็นทุกษาได้ เรียกว่า "อนุปากิเลสสนิพพานชาตุ" พระพุทธเจ้าท่านปรินิพพานด้วย อนุปากิเลสสนิพพานชาตุ คือไม่มีเวทนาที่เป็นของร้อน เลยลำไหรับท่าน ที่นิพพานแท้ก็ยังมีชนิดที่ยังไม่ถึงที่สุด และถึงที่สุดอย่างนี้...²

...อนุปากิเลสสนิพพาน คือการดับทรมีอุปากิเลสเชื้อ อนุปากิเลสสนิพพานคือการดับที่ไม่มีอุปากิเลสเชื้อ... ดับอย่างไรเมื่อเชื้อเหลือ ดับอย่างไรไม่มีเชื้อเหลือพระบาลีแท้ ๆ มีข้อความว่า สันรากะ โภสະ โนหะ มีประโยชน์ตนถึงที่สุดแล้ว คือ หมดกิเลสแล้ว แต่ว่าอินทรีย์ยังไม่ถูกกำจัด ยังรู้สึกเจ็บปวดได้เหมือนคนธรรมดาอยู่เวทนาทั้งหลายของเขายังไม่เย็น คือ ว่าเครื่องรู้สึกทางตา หู จมูก ล้วน กาย ใจ ยังไม่ถูกกำจัดถึงที่สุด มันยังรู้สึกกระวนกระวายด้วยลึกลึกที่มากทับบ้างตามสมควร

¹ พุทธาสภิกุ. ชุมนุมล้ออายุ เล่ม 1. 2525. หน้า 387.

² พุทธาสภิกุ. สันทัสเสตัพธธรรม. 2516. หน้า 57-58.

เวทนาทั้งหลายของบุคคลนั้นยังไม่เย็นลงนิท นี้คือสุป่าทิเสตนิพาน นิพานที่เชื่อ
เหลือ ส่วนอนุป่าทิเสตนิพาน นิพานที่ไม่มีเชื่อเหลือนั้น เข้าลึกลับหมดแล้ว
เวทนาเย็นลงนิท อินทรีย์ถูกกำจัด เวทนาเย็นลงนิท เวทนาอย่างไรจะเกิดขึ้นมาแก่
เขามันเย็นทั้งนั้น จะมาโดยเวทนาอย่างไรก็ตาม เวทนานั้นจะเป็นของเย็นไม่ร้อน
ได้ คือไม่เป็นทุกรายได้ นี้คืออนุป่าทิเสตนิพาน นิพานถึงที่สุด คือ "ไม่มีเชื่อเหลือ"¹

¹ พุทธาลักษณ์. ผ้าสางระหว่าง 50 ปีที่มีสวนโภกษ์ ตอน 1. 2529.